

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KINA

Henna From Past To Present

Elif Gizem Karaca ¹, Sevgi Şar ²¹Araştırma Görevlisi Ege Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı²Profesör Doktor, Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı

ÖZ

Tarih boyunca pek çok hastalığın tedavisinde kullanılan kına (Lawsonia inermis); kınagiller (Lythraceae) familyasından olup, 2-6 metre uzunluğunda çiçekli bir bitkidir. Anavatanı Kuzeydoğu Afrika olmakla birlikte günümüzde bütün Kuzey Afrika, Hindistan, Pakistan ve Seylan gibi ülkelerde yetiştirilmektedir.

Kınanın tarihi serüveni antik devirlere kadar uzanmaktadır. Antik Mısır'da mumyaların tırnakları ve sargılarının kına ile boyanması ise tarihte bilinen en eski kullanımıdır. Ayrıca kınanın, özellikle kadınlar arasında çok uzun dönemlerden beri kullanılan yaygın bir süslenme aracı olduğu, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki ritüellerde de sıkça kullanıldığı bildirilmektedir.

Kına, çok eski dönemlerden beri Türk halk kültüründe de geleneksel törenlerde yer almış, el ve ayakları boyamak, saç renklerini değiştirmek gibi kozmetik amaçlarla kullanılmıştır. Öte yandan, kınanın Türk tıp tarihi ve halk hekimliğinde; egzama, yanık, baş ağrısı, göz ağrısı, balgam, ülser, yara, diyare, cüzzam, mantar gibi hastalıkların tedavisinde kullanıldığı bildirilmiştir. Bu bağlamda, kına, Türk halk kültüründe, önemli bir yere sahiptir.

Bu derlemede, tarihi süreç içerisinde kınanın gerek kozmetik amaçlı, gerekse halk hekimliğindeki geleneksel kullanımı ve bu kullanımların günümüze yansımaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kına Bitkisi, Geleneksel Tıp, Kozmetik

ABSTRACT

Throughout history, henna (Lawsonia inermis) is used in treatment of many diseases; belongs to Lythraceae family, is a flowering plant in 2-6 meters height. Although its homeland is North Africa, today it is grown in countries like entire North Africa, India, Pakistan, Ceylon.

Historical adventure of henna date back to ancient times. In ancient Egypt, dyeing of nails and wraps of mummies with henna is the oldest known use. It has been also reported that henna is a common adornment instrument especially among women for long years, frequently used in rituals in North Africa and Middle East.

Henna has taken part into traditional ceremonies, has been used for different cosmetic aims such as coloring hands and feet, dying the hair in Turkish culture since ancient periods. It has been also reported that henna is used in treatment of diseases such as eczema, burns, headache, eye pain, sputum, ulcers, scar diarrhea, leprosy, fungus in history of Turkish medicine and folk medicine. In this context, henna has a significant place in Turkish folk culture.

In this review, usage of henna for both cosmetic purpose and in traditional folk medicine in historical process and the reflections of these usages examined.

Key Words: Henna, Folk medicine, Cosmetic

GİRİŞ

Tarih boyunca gerek hastalıkların sağaltılmasında, gerek çeşitli ritüellerde, gerekse kozmetik amaçlarla kullanılan kına (*Lawsonia inermis*); kinagiller (*Lythraceae*) familyasındandır. Uzunluğu 2-6 metre arasında değişen, büyük çalı ya da küçük ağaç şeklinde tanımlanabilecek dikenli ve çiçekli bir bitkidir.¹⁻⁴ Gövdesinde birbirine karşılıklı duran tüysüz, yarı sesil eliptik, lanseolat damarlı yapraklara sahiptir. Meyveleri küçük 4-8 mm çapında kahverengimsi kapsüller şeklinde, tohumları ise 3mm çapında köşeli ve sert tohum kabuğu ile sarılmış vaziyettedir.²

Bileşiminde fenol bileşikler, naftokinon türevleri (başlıca lavson), terpenoidler, steroller, ksantonlar, alifatik bileşikler, kumarinler, karbonhidratlar, flavanoidler, esansiyel yağ ve diğer kimyasal bileşenler yer almaktadır.² Kına bitkisinin anavatanı Kuzeydoğu Afrika'dır. Ancak günümüzde Afrika'nın kuzeyi, İran, Hindistan, Pakistan, Arabistan, Seylan gibi ülkelerde ve ülkemizin de Güney Anadolu Bölgesi'nde yetiştirilmektedir.^{4,5} (Şekil 1a, 1b)

Şekil 1a. Kına (*Lawsonia inermis*)
([<http://www.saintlucianplants.com/cultivated/lawsiner/lawsiner.html> Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015])

Şekil 1b. Kına (*Lawsonia inermis*) (<http://www.saintlucianplants.com/cultivated/lawsiner/lawsiner.html> Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015])

Bu derlemede pek çok toplum için gerek sağlık, gerekse kültürel açıdan önemli bir yere sahip olan kına bitkisinin halk hekimliğindeki geleneksel kullanımının yanı sıra kozmetik amaçlı kullanımı ele alınmıştır. Kına bitkisinin farklı kültürlerdeki kullanımlarına dair örnekler sunulmuş ve bu uygulamaların günümüze yansımaları incelenmiştir.

KINANIN FARKLI KÜLTÜRLERDE KULLANIMI

Kınanın kozmetik ve ilaç olarak kullanımına dair veriler antik devirlere kadar uzanmaktadır. Tarihte bilinen en eski kullanımına ise Antik Mısır döneminde rastlanmaktadır. Antik Mısır döneminde mumyalarının tırnaklarının ve sargılarının kına ile boyandığı bildirilmiştir.⁶ Doğu Akdeniz'de ise Tunç devrinden beri doğum ve evlilik merasimleri gibi çeşitli geleneksel törenlerde ve halk hekimliğinde kına kullanıldığına dair kanıtlar bulunmaktadır. El, ayak ve tırnaklarına kına yakmış olarak tasvir edilmiş kadın figürlerini içeren en eski sanat eserine, Santorini'de kadınlar evinin duvarında rastlanmıştır. Bu eser de yaklaşık olarak M.Ö. 1627'den bu yana Doğu Akdeniz'de kınanın kullanıldığını destekler niteliktedir.⁷

Kına, Güney Asya'da ve özellikle Hindistan'da da çok eski dönemlerden beri yoğun olarak kullanılmaktadır.⁸ Hindistan'da ve çöl ikliminin hakim olduğu bölgelerde serinletici etki yaratması nedeniyle, ezilen kına yapraklarının çamurla karıştırılarak el ve ayaklara sürüldüğü bilinmektedir.⁹ Ayak yanmasının tedavisinde ise dövülen taze yapraklar sirke veya limon suyuyla karıştırılarak lapa halinde ayak tabanına uygulanmıştır.¹⁰

Kına başlıca yaprakları için yetiştiriliyor olmasına karşın; çiçekleri, tohumları, kökleri ve kök kabuğu da Hindistan'da geleneksel halk hekimliğinde kullanılmaktadır.^{9,11}

Kına çiçeklerinin serinletici, ateş düşürücü ve kardiyotonik etki gösterdiği ve çiçeklerden hazırlanan dekoksionunun bere ve çürüklere iyi geldiği belirtilmiştir. Toz edilip tereyağı ile karıştırılan kına tohumlarının dizanteriye karşı, kabuğundan hazırlanan dekoksionun da yanıklara karşı kullanıldığı bilinmektedir.^{9,10} Köklerinin ise gonore ve herpes enfeksiyonu için güçlü bir ilaç olarak kabul edildiği, kına kökleri ve çivit otu karışımından hazırlanan dekoksionun ise güçlü bir abortif olduğu rapor edilmiştir.⁹

Öte yandan Hint kültüründe kınanın doğurganlığı ve bereketi sembolize ettiği ve Hindu düşünlerinde geleneksel el ve ayak boyama işleminde sıkça kullanıldığı gözlenmiştir.^{8,9} Bunun yanı sıra Uzak Doğu ve Hindistan'da kına dövme yapmak için de kullanılmaktadır. Ancak bu yöntemle kınanın doğrudan deriye uygulanması bilim adamları ve Avrupa sağlık otoriteleri tarafından endişeyle karşılanmaktadır.¹² Çünkü dövme yapmak amacıyla kullanılan kınanın bileşimine koyu renk vermesi ve uzun ömürlü olmasını sağlamak amacıyla gümüş nitrat, karmin, p-fenilendiamin gibi maddeler eklendiği bunların da alerjik reaksiyonlara neden olabileceği belirtilmiştir.⁷

Malezya halk hekimliğinde, kınanın taze yapraklarından hazırlanan lapa halk arasında ayaklardaki yanma hissini geçirmek için ve beriberi, cilt hastalıkları, çıban, sünnet yaralarının tedavisinde kullanılmaktadır. Yapraklarından hazırlanan dekoksionunun ise diş eti iltihabında gargara olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca kınanın doğum sonrası karın ağrılarını dindirdiği, emmenegog ve abortif etki gösterdiği bildirilmiştir.^{13,14}

Endonezya'da yapraklarından hazırlanan macun tırnak hastalıklarında ve herpes enfeksiyonunda, çok genç meyvelerinden hazırlanan merhem ise uyuz tedavisinde kullanılmıştır. Hoş kokulu çiçekleri de parfüm sanayiinde önemli bir yere sahiptir. Filipinler'de ise çiçeklerinin uyku getirici (soporifik) etki gösterdiği rapor edilmiştir.^{13,14}

Micahail S. Zavada'nın çalışmasına göre ise kınanın Kıbrıs'ta kullanıldığına dair ilk yazılı kaynaklar Dioscorides ve Plinius dönemine M.S. birinci yüzyıla dayanmaktadır. Plinius ve Dioscorides'e göre Yunanlılar balla karıştırılan kınayı yara, yangı, çıban, baş ağrısı ve ülser gibi çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanmıştır. Yine aynı çalışmaya göre kına Kıbrıs'ta tedavi edici özelliğinin yanı sıra sabun otu (*Saponaria officinalis*) ile karıştırılarak saç boyamada kullanılan bir kozmetik ajan görevi de üstlenmiştir.⁶

Öte yandan kına Müslümanlar için önemli bir yere sahiptir.¹⁵ Hz Muhammed'in başı ağrıdığı zaman kınayı başına sarması, yaralarına merhem niyetine sürmesi sebebiyle dini bir misyona da sahip olduğu belirtilmiştir.¹⁶

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki ritüellerde de sıkça kullanıldığı, yaprağından elde edilen tozunun turuncu-kırmızı bir boya rengi vermesi sebebiyle de pek çok kültürde özellikle kadınlar arasında saç boyamak, elleri, tırnakları ve ayakları çeşitli desenlere boyamak suretiyle kullanılan yaygın bir süslenme aracı olduğu bilinmektedir.⁶ Bazı kültürlerde de kına yakmanın şan ve bereket getirdiğine, kadınları nazardan ve kem gözlerden koruyacağına inanılmaktadır.⁷

Ayrıca kına tarihte mantar patojenlerine karşı el ve ayaklara uygulanırken bit ve kepek oluşumunu engellemek amacıyla da saçlara uygulanmıştır. Kınanın karaciğer ve sindirim bozukluklarının tedavisinde, cüzzamda doku kaybının azaltılmasında, diyabetik ayak, ülser, egzama, mayasıl, kabakulak gibi rahatsızlıkların geleneksel tedavisinde de kullanıldığı rapor edilmiştir.^{7,17,18}

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE ve HALK HEKİMLİĞİNDE KINA

Dilimize Arapça hınna sözcüğünden yerleşmiş olan kına, Türk halk kültüründe de geleneksel törenlerde, hastalık sağaltmada ve kozmetik amaçlarla kullanılması bakımından önemli bir yere sahiptir.¹⁹

Türk halk kültürünün önemle korunan gelenek ve göreneklerinden bir tanesi kına yakma geleneğidir ve bu geleneğin İbrahim Peygamber ile başladığına inanılmaktadır. Rivayetlere göre İbrahim Peygamber oğlu İsmail'i kurban ederken bir kınalı koç gelmiş ve Allah tarafından İsmail'in yerine bu koçun kurban edilmesi istenmiştir. Bu olay ile kına yakma geleneğinin doğduğu, o günden sonra da adak ve kurbanlıkların süslenmeye başlandığı belirtilmiştir.²⁰

Öte yandan Türk inançlarında kına yakılan varlığın seçilmiş, adak edilmiş olanı sembolize ettiği, ona zarar vermenin ise uğursuzluk ve felaket getireceği düşünülmektedir²¹

Günümüzde de Türk halk kültüründe kına yakma geleneği sürdürülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda; kesilecek kurbanı, askere gidecek gençlere, gelinlere, sünnet edilecek çocuklara, hatta ahirete hazırlama adına ölüm döşeğindeki yaşlılara da kına yakıldığı gözlenmektedir.²⁰⁻²² Kesilecek kurbanı kına yakılmasının temelinde Allah yoluna kurban verilerek Allah'a karşı görevini yerine getirmenin sevincinin yattığı düşünülmektedir.^{20,23} Askere giden gençlerin başına ya da eline kına yakılması da askerin görevine daha candan sarılması gerektiğini ve yeri geldiğinde vatani için kurban olabileceğini hatırlatma amacı gütmektedir.²⁰⁻²³ Sünnet ise Türk kültüründe erkeklığe atılan ilk adım olarak nitelendirildiği için sünnet olacak çocuklara temiz bir başlangıç yapması amacıyla kına yakılır.²² Geline kına yakılmakta, çünkü gelinin ailesi kızını gelenek ve göreneklerimize göre baba ocağından başka bir eve göndermekte, kocasına ve yeni evine kurban etmektedir. Kına aynı zamanda temizliğin, saflığın, iyi niyetin ve bereketin simgesi olduğu için kına yakma töreni coşku ile kutlanmakta ve bu törene de kına gecesi adı verilmektedir.²⁰⁻²³ Bazı yörelerde ise kına gecesinde gelinin ellerine, ayaklarına veya başına yakılan kına ertesi sabah hamamda bir kutlama yapılarak yıkanmakta, bu kutlamaya da kına hamamı denilmektedir.²⁶(Şekil 2a, 2b, 2c)

Şekil 2a. Ele Kına Yakılması (http://www.bizimgazete.bg/k%C3%BCl%3%BCr-ve-sanat/k%C4%B1na-yakma-gelene%C4%9Fi#.VazOdfntmko Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015)

Şekil 2b. Ele Kına Yakılması (http://horozz.net/kina-hakkında-hersey.html Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015)

Şekil 2c. Ayağa Kına Yakılması (https://en.wikipedia.org/wiki/Henna Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015)

Kına özellikle yapraklarında yoğun miktarda ihtiva ettiği lavson isimli kimyasal bileşikten ötürü turuncu-kırmızı renkte boyar madde özelliğine sahiptir.^{25,26} Bu nedenle çok eski dönemlerden beri Türk halkı tarafından el ve ayakları boyamak, saç renklerini değiştirmek gibi çeşitli kozmetik amaçlarla kullanılmıştır. Divan edebiyatının iki önemli şairi olan 16.yy'da yaşamış Bâkî ve 18.yy'da yaşamış olan Nedîm'in gazellerinde sevgilideki güzellik unsurları arasında sıkça eline kına yakmış sevgiliden bahsedilmesi bu durumu destekler niteliktedir.²⁷ Tabip Mustafa Ebu'l-Feyz'in İlder Uzel tarafından sadeleştirilmiş Tuhfe'tül-Müteehtilin: Evlilik Armağanı isimli eserinde de kınanın

kadınların parmaklarında ziynet eşyası vazifesi gördüğü belirtilmiş, ele yakıldığında çeşitli değerli taşların rengine ulaşan kına terkiplerine yer verilmiştir.²⁸

Günümüzde de kına kozmetik amaçlarla kullanılmaya devam etmektedir. Kına, aktarlarda ve marketlerde paketler içerisinde toz halinde satılmasının yanı sıra “doğal saç boyası”, “bitkisel saç boyası”, “kına seti” adlarıyla piyasada satılan pek çok preparatın ve eczanelerde satılan bazı kozmetik amaçlı piyasa preparatlarının da bileşiminde yer almaktadır.¹² (Şekil 3)

Şekil 3. Kına Tozu (<https://en.wikipedia.org/wiki/Henna>
Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015)

Ayrıca çiçeklerinden elde edilen esansı da parfümeride bir hayli önem taşımaktadır.⁹ Ancak Tüketici Güvenliği Bilimsel Komitesi Eylül 2013'te yayınladığı “Lawsonia inermis Üzerine Görüş” isimli belgede içeriğindeki lavson oranı maksimum %1.4 olduğu takdirde kınanın saç boyası olarak güvenli bir şekilde kullanılabileceğini rapor etmiştir. Kınanın vücut boyası olarak kullanımına dair bir değerlendirme ise yapılmamıştır.²⁹ FDA tarafından ise kınanın vücut boyama sanatında doğrudan deriye uygulanması onaylanmamıştır.^{7,30}

Kına, Türk Tıp Tarihi'nde de çok eski dönemlerden beri kullanılmaktadır. İbn-i Sînâ'nın El Kânûn Fi't-Tıbb adlı eserinde kaynatılmış kınanın yangılı ve balgamlı şişleri kurutmak suretiyle iyi ettiği, haricen uygulandığında ateş yanıklarına iyi geldiği, cerahatler üzerinde kardeşkanı gibi etki ettiği belirtilmiştir. Ayrıca kına çiçeğinin sinir ağrılarına iyi geldiği ve felçle ilgili ilaçların terkibine girdiği, yağının ise fiziksel güçsüzlüğü giderdiği, sinirleri rahatlattığı ve kırık kemiklere yararlı olduğu rapor edilmiştir. Yine aynı eserde, kınanın ağızda çıkan yaralara ve fistüllere iyi geldiği, boğaz hastalıkları için hazırlanan ilaç terkiplerinin bileşimine girdiği, rahim ağrılarında kullanıldığı ve sirke ile karıştırılarak haricen başa tatbik edildiğinde baş ağrısını giderdiği belirtilmiştir.³¹ Öte yandan Şenocak'ın doktora tezinde İbn-i Sînâ'nın romanlara konu olmuş tedavi yöntemlerine yer verilmiştir. Bu eserde; sıtma hastalığının tedavisinde, kına kabuğu eritilmiş sıcak şarabın 3 saatte bir hastaya içirildiği, kılıç yarası tedavisinde ise yara kor ateşte yanmış bıçakla dağlandıktan sonra üzerine kına ekildiği bu sayede yaranın çabuk kapanmasının sağlandığı rapor edilmiştir.³² “Bergamalı Lokman Hekim Galenos” isimli eserde ise ceviz yaprağı veya tavşan otu ile kaynatılıp saça sürülen kınanın göz ağrısına iyi geldiği rapor edilmiştir.³³

Kına, Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun Mücerreb-Nâme isimli eserinde de Henna veya Kınna adıyla Tiryak-ı fâruk'un terkiibinde yer almakta, ayrıca ağrı kesici olarak da kullanılmaktadır.^{34,35} 15. yüzyılda ünlü Türk hekimi İbn-i Şerîf“Yâdigâr” adlı eserinde ise sarı balmumu, çamsakızı ve zeytinyağıyla karıştırılıp merhem haline getirilen kınanın yaraların tedavisinde kullanıldığını kaydetmiştir.³⁶

16. yüzyılda kına, kuru üzümle dövülerek hap şekline getirilmiş ve halk arasında balgam söktürmek amacıyla kullanılmıştır. Yine aynı yüzyılda rezene tohumu ile yoğurularak hazırlanan kına lapası baş ağrısına karşı kullanılırken, nezle için de karpuz suyu ve sirke ile karıştırılan kına, hamamdan çıkınca başa yakı biçiminde sarılmıştır.^{20,22,37} Balıkesir'de yürütülen bir yüksek lisans tezinde de kınanın baş ağrısı ve nezle tedavisinde kullanıldığı ve buna dair verilerin 16. Yüzyılda yaşamış olan Hekim Nidai Efendi'nin “Menafi ün-Nas” isimli eserinde yer aldığı belirtilmiştir.²³ Az su ile kaynatılan kına ise göz ağrısı için başa sürülmüştür.^{20,22}

Elazığ'da yürütülen bir çalışmaya göre ise 17. Yüzyılda kınanın kaynatılmasıyla elde edilen su, ağızdaki yaraları kurutmak adına Türk hekimi Salih Bin Nasrullah Efendi tarafından gargara olarak kullanılmıştır.³⁷ Yine aynı yüzyılda su ile karıştırılarak hamur haline getirilen kına ayak tabanına sürülerek çocuklarda görülen çiçek hastalığının tedavisinde kullanılmıştır.^{22,37}

Bunların yanı sıra kınanın halk hekimliğinde egzama, yanık, kesik, göz ağrısı, ülser, diyare, cüzzam, mantar, nasır, siğil, diyabet, kalp hastalıkları gibi hastalıkların tedavisinde ve düşük yapma amacıyla kullanıldığına dair kaynaklar bulunmaktadır.^{2,20,37} 2004 yılında yapılan bir araştırma sonucunda ise kinin, kına veya ebegümeci kaynatıp içmenin Anadolu'da bilinen çocuk düşürme yöntemlerinden biri olduğu belirlenmiş ve araştırmaya katılan kadınların %2,6'sının düşük yapmak amacıyla bu yöntemi kullandıkları saptanmıştır.³⁸

KINANIN FARMAKOLOJİK AKTİVİTESİ

Kınanın, geleneksel halk hekimliğinde kullanıldığı endikasyonlardan yola çıkılarak, pek çok ülkede in-vivo ve in-vitro çalışmalar yürütülmüştür. Yapılan çalışmalar sonucunda da kına bitkisinin pek çok farmakolojik aktivitesinin bulunduğu saptanmıştır.

Kınanın, geleneksel halk hekimliğinde kullanıldığı endikasyonlar göz önünde bulundurularak günümüzde farklı ülkelerde yürütülen in-vivo in-vitro çalışmalar sonucunda farmakolojik açıdan önemli bir bitki olduğu ve pek çok farmakolojik aktivitesinin bulunduğu saptanmıştır.^{1,7,39,40,41}

Örneğin Nijerya'da yerel halk yanık tedavisinde kurutulup toz edilmiş kına yapraklarından hazırlanan bir macun kullanıyormuş. Bunun üzerine yapılan farmakolojik çalışmalar sonucunda kına yapraklarından hazırlanan ekstrenin yanık yarasının oluşmasına neden olan mikroorganizmaların büyümesini inhibe ettiği saptanmıştır. Bu bulgu yanık yara enfeksiyonu tedavisinde kınanın kullanımını destekler niteliktedir.³

Hindistan'da geleneksel halk hekimliğinde antihelmentik olarak kullanılan kına üzerinde yapılan başka bir in-vitro çalışma sonucunda kınanın antihelmentik etki gösterdiği saptanmıştır.⁴²

Irak'ta impetigo, karbonkül, fronkül, enfekte egzama ve enfekte yaralar gibi çeşitli cilt enfeksiyonlarına sahip kişiler üzerinde yapılan bir çalışma sonucunda da kına yapraklarından hazırlanan ekstrenin antimikrobiyal aktivite gösterdiği belirlenmiştir.¹

Ülkemizde kınanın halk hekimliğinde sıklıkla yara iyileştirici olarak kullanılması nedeniyle yapılan bir başka çalışmada ise %45 kına, %45 tereyağı ve %10 tentürdiyottan oluşan karışım bir köpeğin yaralı ön ve arka bacağına uygulanmış ve kısa sürede iyileşme kaydedilmiştir. Bu sonucun da kınanın içerisinde bulunan, alkaloidlerin, trimoterpenlerin ve tanenlerin yarayı kurutucu, kontraksiyonunu sağlayıcı ve epitelizasyonu teşvik edici" etkilerinden kaynaklandığı düşünülmüştür.³⁷

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda kınanın bileşiminde bulunan lavson gibi naftokinon türevi boyar maddelerin antibakteriyel ve antifungal etkinlikleri olduğu gözlenmiştir.^{37,41,43,44} Fareler üzerinde yürütülen çalışmalarda da kınanın anti-tümoral etkinlik gösterdiği belirtilmiştir.^{41,45} Bunların yanı sıra kınanın; antioksidan, antidiyabetik, tüberkülostatik, antitripanazomal, antifertilite, immünmodülatör, nootropik, abortif, antikoagülan, analjezik, antiparaziter, antiviral, antienflamatuar, hepatoprotektif aktivitelerinin bulunduğu da saptanmıştır.^{2,9,45}

SONUÇ

Kına, geçmişte olduğu gibi günümüzde de kozmetik amaçlarla yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Doğal boyar madde özelliği nedeniyle sentetik boyar maddelere kıyasla insanlar tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Bu bağlamda piyasada satılan pek çok kozmetik preparatın bileşiminde yer almaktadır. Ancak Tüketici Güvenliği Bilimsel Komitesi ve FDA kınanın boyar madde olarak kullanılabilmesi için belirli standartlara sahip olması gerektiğini ve bileşiminde bulunan p-fenilendiamin gibi sentetik maddelerin akut toksisite gösterebileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda piyasada satışı söz konusu olan tüm kına preparatlarının kalite kontrol çalışmalarının yapılmasının gerektiği düşünülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü, 2003 yılında gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanların %80'inin temel sağlık bakımlarını sürdürmek için geleneksel bitkisel ilaçlara ve tedavilerde yöneldiğini belirtmiştir.^{2,8} Günümüzde yapılan pek çok in-vivo, in-vitro çalışma sonucunda elde edilen veriler de kınanın

halk tababetindeki kullanılışıyla örtüşür nitelikte çok sayıda farmakolojik aktivitesinin olduğunu göstermektedir. Ancak toplum tarafından güvenli bir şekilde kullanılabilmesi için kına bitkisi üzerinde yapılan çalışmaların daha ileri düzeylere taşınmasının ve kaliteli, etkin ve güvenilir preparatlarının hazırlanmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

BİLGİ

Bu çalışma, 10-13 Haziran 2015 tarihlerinde Malatya'da gerçekleşen IX. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

1. Al-Rubiay KK et al. Antimicrobial Efficacy of Henna Extracts. *Oman Med J* 2008; 23(4):253-256.
2. Makhija IK et al. Lawsonia inermis From Traditional Use To Scientific Assessment. *African Journal of Pharmaceutical Sciences and Pharmacy* 2011; 2(1):145-165.
3. Muhammad HS, Muhammad S. The Use of Lawsonia inermis linn. (henna) in The Management of Burn Wound Infections. *African Journal of Biotechnology* 2005; 4(9):934-937.
4. Baytop T. Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi Geçmişte ve Bugün. 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 1999: 263-264.
5. Tanker M, Tanker N. Farmakognozisi Cilt 2 Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları, Ankara 1990: 268.
6. Zavada MS. The Historical Use of Henna (Lawsonia inermis L) In the Balkans. *Thaiszia Journal of Botany* 1993; 3:97-100.
7. Semwal RB, Semwal DK, Combrinck S, Cartwright-Jones C, Viljoen A. Lawsonia inermis L. (henna): Ethnobotanical, Phytochemical and Pharmacological Aspects. *Journal of Ethnopharmacology* 2014; 155:80-103.
8. Kozmetik Ürünlerin Tarihi. [Erişim Tarihi: 8 Haziran 2015] <http://www.dermoday.com/dosyalar/1235044094.pdf>
9. Chaudhary G, Goyal S, Poonia P. Lawsonia inermis Linnaeus: A Phytopharmacological Review. *IJPSDR* 2010; 2(2):91-98.
10. Jain VC et al. Pharmacognostical and Preliminary Phytochemical Investigation of Lawsonia inermis L. Leaf. *Rom J Biol - Plant Biol* 2010; 55(2):127-133.
11. Kamal M, Jawaid T. Pharmacological Activities of Lawsonia inermis Linn: A Review. *International Journal of Biomedical Research* 2010; 1(2):62-68.
12. Emmioğlu EA. Kozmetiklerin Doğası. *Bilim ve Teknik Dergisi* 2009; 78-83.
13. Orwa C et al. Agroforestry Database 4.0. 2009 [Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2015] http://www.worldagroforestry.org/treedb/AFTPDFS/Lawsonia_inermis.PDF
14. Duke JA, du Cellier JL. *CRC Handbook of Alternative Cash Crops*. United States of America, 1993: 291.
15. Ahmad YA. *Islamic Medicine the Key to a Better Life*.
16. Ögüt Eker G. "Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Âdetlerinin Yeri". *Millî Folklor* 1998; 5(40):15-30.
17. Bayatlı O. Şifalı Otlar ve Lokman Hekim. Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 1989: 48,50.
18. Yılmaz M. Türkiye'de Kına Yakma Geleneği ve Kına Türküleri. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halkbilimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi Sivas, 2010.
19. Dursunoğlu H. Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2014; 9(9):145-155.
20. Yardımcı M. Geleneksel Kültürümüzde Ve Âşıkların Dilinde Kına. [Erişim Tarihi: 16 Mart 2015] http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBİYATI/mehmet_yardimci_geleneksel_kultur_asiklar_kina.pdf
21. Kalafat Y. Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri. Ankara 1990: 307, 310.
22. Çeltikçi O. Türk Kültüründe "Kına" ve Akdeniz Bölgesi Uygulamaları. *Türkbilim Sonbahar* 2009; 1:27-36.
23. Tokmak Y. Balıkesir ve Çevresinde Kına Folkloru Üzerine Derlemeler ve İncelemeler. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2009.
24. Demir ZS. Türk Hamam Müzesi ve Kına Hamamı Sergisi. *Journal of Ankara Studies* 2013; 1(2):48-55.
25. Zeybek N. *Farmasötik Botanik Kapalı Tohumlu Bitkiler (Angiospermae) Sistematigi ve Önemli Maddeleri*. Ege Üniversitesi Basım Evi İzmir 1985: 220
26. Jain VC, Shah DP, Sonani NG, Dhakara S, Patel NM. Pharmacognostical and Preliminary Phytochemical Investigation of Lawsonia inermis L Leaf. *Rom J Biol - Plant Biol* 2010; 55(2): 127-133.
27. Kandemir F. Bâkî ve Nedîm'in Gazellerinde Sevgilideki Güzellik Unsurları. Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008.
28. Tabip Mustafa Ebu'l-Fez. *Tuhfe'tül-Müteehhilin: Evlilik Armağanı*. Sadeleştirilmiş Metin İlder Uzel. Kebikeç Yayınları, Ankara 2005: 41-43.
29. Scientific Committee on Consumer Safety, Opinion on Lawsonia inermis (Henna). Colipa n° C169, European Union. Eylül 2013: 39. [Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2015] http://ec.europa.eu/health/scientific_committees/consumer_safety/docs/sccs_o_140.pdf
30. US Food and Drug Administration, Temporary Tattoos, Henna/Mehndi, and "Black Henna". [Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2015] <http://www.fda.gov/MedicalDevices/ProductsandMedicalProcedures/HomeHealthandConsumer/ConsumerProducts/ContactLenses/ucm108569.htm>
31. Kahya E. İbn-i Sînâ, *El Kânûn Fi't-Tıbb*. Ankara, 2000.
32. Şenocak E. İbn Sînâ Hikâyeleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Elazığ 2005: 320-321.

33. Bergamalı Lokman Hekim Galenos. Bergama Belleten 18, Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Eylül 2010: 313.
34. Uzel İ, Süveren K. Şerefeddin Sabuncuoğlu, Mücerreb-Nâme (İlk Türkçe Deneysel Tıp eseri 1468). Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1999.
35. Şar S. Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun Eseri Mücerreb-Nâme'de Yer Alan Bazı Tıbbî Bitkilerin Günümüzdeki Kullanımlarıyla Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Amasya Uluslararası Anadolu-Türk Darüşşifaları ve Sabuncuoğlu Kongresi, 15-18 Ekim 2008, Amasya.
36. Altıntaş A, Okutan MY, Koçer D, Yıldız M. 15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı Yâdigâr-ı İbn-i Şerif. İstanbul 2004.
37. Polat E. Kronik Enfekte Yaralı Bir Köpekte Kına (Lawsonia inermis) Bitkisinin Tedavi Amaçlı Kullanılması. Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi 2014; 3(2):93-97.
38. Sevindik FN, Açık Y, Gülbayrak C, Akgün D. Elazığ İl Merkezinde Yaşayan Evli Kadınların İstemli Düşük Yapmak Amacıyla Uyguladıkları ve Bildikleri Geleneksel Yöntemler. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2007; 6(5):321-324.
39. Guha G et al. Antioxidant Activity of Lawsonia inermis Extracts Inhibits Chromium(VI)-Induced Cellular and DNA Toxicity. Hindawi Publishing Corporation Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine 2011; Article ID 576456, 9 pages doi:10.1093/ecam/nep205
40. Satish S, Raghavendra MP, Raveesha KA. Management of Seed Borne Fungal Pathogens of Sorghum Seeds by Aqueous Extract of Lawsonia inermis L. Journal of Biopesticides 2010; 3(1 Special Issue):237 -241.
41. Berenji F, Rakhshandeh H, Ebrahimipour H. In Vitro Study of The Effects of Henna Extracts (Lawsonia inermis) on Malassezia Species. Jundishapur Journal of Microbiology (2010); 3(3):125-128.
42. Bairagi GB, Kabra AO, Mandade RJ. Anthelmintic activity of Lawsonia inermis L. Leaves in Indian Adult Earthworm. International Journal of Research in Pharmaceutical and Biomedical Sciences 2011; 2(1):237-240.
43. Deveoğlu O, Karadağ R. Genel Bir Bakış: Doğal Boya Maddeler. Fen Bilimleri Dergisi 2011; 23(1):21-32.
44. Abulyazid I, Mahdy EME, Ahmed RM. Biochemical Study For The Effect Of Henna (Lawsonia inermis) on Escherichia coli. Arabian Journal of Chemistry 2013; 6:265-273.
45. Zümrütdal E, Özasan M. A Miracle Plant for the Herbal Pharmacy; Henna (Lawsonia inermis). International Journal of Pharmacology 2012; 8(6):483-489.